

Лут К. А.,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та практики перекладу
Запорізького національного технічного університету

МІЖМОВНА КОРЕЛЯЦІЯ ЕВФЕМІЗМІВ У СУЧАСНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. У статті зіставлено та проаналізовано евфемізми, що функціонують в англomовному та українськомовному економічному дискурсах. Виявлено способи відтворення евфемізмів англійської мови при перекладі українською.

Ключові слова: евфемізм, пряма номінація, економічний дискурс, переклад, калькування, описовий переклад.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Основними труднощами при перекладі економічного тексту вважаються терміни, які часто утворюються шляхом метафоричного або метонімічного переосмислення. Проте підводним каменем можуть стати й інші лексичні одиниці, наприклад евфемізми. Традиційно евфемізмом називають слово або словосполучення, які вживаються для нейтрального подання певного явища, події, стану та ін., що дає змогу завуалювати, приховати негативне ставлення, пом'якшити певну характеристику тощо. І.Р. Гальперін визначав, що евфемізми стають у пригоді тоді, коли слова на позначення певного поняття вважаються «неприйнятними, непристойними, грубими чи низькими» [1, с. 157].

У другій половині ХХ ст. лексичний склад англійської мови значно змінився через виникнення явища, такого як політична коректність. У мовленні стала уникати слова та вислови, які є експліцитно або імпліцитно образливими для різних соціальних груп. У результаті цього сфера евфемізації значно розширилась, що й призвело до появи нових досліджень у цьому напрямі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з обраної теми, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Евфемістичні номінації були об'єктом вивчення багатьох зарубіжних та вітчизняних дослідників: О.С. Ахманової, Л.О. Булаховського, І.Р. Гальперіна, О.Ю. Дубенко, В.І. Заботкіної, Л.П. Крисіна, В.П. Москвіна, В.В. Паніна, К.С. Серажим, О.О. Селіванової, К. Allan, R.W. Holder, J. Lawtence, R. Lerner, C.G. Silver та ін. Науковці зосереджували увагу на словотвірному аналізі евфемізмів, характерних розмовному дискурсу [2], незначна кількість робіт присвячена зіставленню евфемізмів у різних мовах [3; 4]. Існують праці, в яких досліджено евфемізми політичного дискурсу [5]. Проте сьогодні це явище набуває значення й в економічному дискурсі, в якому наразі спостерігається тенденція до надмірного використання евфемізмів [6]. Тривалий час вчені не зосереджувались на міжмовному зіставленні евфемізмів, хоча такі дослідження могли би значно полегшити роботу перекладачів.

Актуальність обраної теми зумовлюється відсутністю зіставних робіт на матеріалі англійської та української мов і недостатньою вивченістю кореляції евфемізмів, що функціонують в економічному дискурсі.

Мета дослідження – виявити евфемізми в економічних текстах та англomовних словниках евфемізмів і визначити спо-

соби їх відтворення українською мовою. **Об'єктом** вивчення є англomовний економічний дискурс. **Предметом** дослідження є лексичні та фразеологічні одиниці як евфемізми в економічному дискурсі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Автори економічних повідомлень переслідують різноманітні цілі, використовуючи евфемістичні одиниці. Вони можуть пом'якшити характеристику явища або особи, щоб приховати негативне ставлення до них, завуалювати іронічний опис або ж дотриматися політичної коректності чи принципу ввічливості. Журналісти, намагаючись бути переконливими, також вдаються до евфемізмів, щоб не викликати негативну реакцію реципієнтів через нетактовність. Останнім часом, на думку економістів, основною функцією евфемізмів, яка зумовлює безперечну користь від них, – є втамування невдоволення [7]. Насправді евфемістичні вирази дозволяють приховувати реальний стан економіки, через що вживання евфемізмів економістами та політиками для деяких аналітиків, економістів та політологів схоже як лицемірство або боягузтво. Істинні причини використання запутаної політичної мови публічними особами розкриває висловлювання Дж. Оруелла: «Політична мова ...створена для того, щоб неправда звучала більш правдиво, а вбивство – більш прийнятно» [8].

Як бачимо, основними функціями евфемізмів в економічному дискурсі є *кооперувальна*, що відображає прагнення комунікантів до збереження мовленнєвого співробітництва; *регуляторного впливу* (В.І. Заботкіна [2]), що полягає у спробі мовця певним чином вплинути на ціннісні настанови адресата; *табування* (використання евфемістичних субститутів унаслідок давніх табу); *приховування інформації*; *відволікання від негативних економічних факторів* (В.В. Панін [9]), *маніпулювання свідомістю та втамування невдоволення*.

Будь-який носій мови (журналіст, економіст, політик і т.д.) постає перед необхідністю правильного, доречного добору мовних одиниць з огляду на прагматичні настанови комунікації. У цьому аспекті евфемізми (як узувальні, так і okazіональні) відіграють значну роль.

Використання евфемізмів у різних культурах значно різниться, що може спричинити не тільки непорозуміння та невдачу комунікацію, але й становить певні труднощі при перекладі. І навіть досвідчений перекладач може потрапити у пастку та вчасно не помітити сигнали у нейтральних висловлюваннях, таких як *incidentally*, що імплікує «я зараз переходжу до основної ідеї цієї дискусії» або *with the greatest respect* («Ви помиляєтесь, і я не вважаю Вас розумним»). Таке кодування дозволяє мовцю реалізувати свої прагматичні настанови, наприклад опосередковано висловити гнів, невдоволення тощо.

Багато евфемізмів, які є загальноприйнятими та зрозумілими в англomовній культурі, спрямовуються на приховування негативних характеристик та ознак. Якщо державний службовець

попереджає міністра, що рішення може бути *courageous*, то це означає, що це надзвичайно непопулярне рішення, яке негативно вплине на кар'єру політика. Цей евфемізм має відповідник в українській мові, економічні рішення прем'єр-міністра, наприклад, часто називають *сміливими*. *Adventurous* означає щось божевільне або таке, що неможливо втілити у життя. У перекладі часто застосовується лексема «ризикований».

Коли мова йде про економічний розвиток, то як в англійській, так і в українській мові намагаються уникати прямої номінації, розповідаючи про кризові або навіть депресивні стани. Для цього використовується лексема *recession*. Варто зауважити, що в англійській мові лексема *recession* поступово втрачає свою евфемістичну функцію. Через часте уживання слово набуває негативної конотації та може викликати дискомфорт у реципієнтів, тому на заміну прийшов новий евфемізм *slowdown*, який має еквівалент в українській мові – *деяке зниження темпів розвитку в окремих районах* (замість катастрофічне падіння життєвого рівня в країні).

В економічних текстах часто використовується словосполучення *developing countries*, під яким розуміються *stagnating* або *regressing countries*. В українських економічних текстах прижилося відповідне «*країни, що розвиваються*», що насправді означає «відсталі або бідні країни».

Субстантивоване *the underprivileged* може означати *disadvantaged* (той, що має менші права або привілеї), але більш ймовірно воно означає *poor*. В україномовних текстах використовується пряма номінація – «ті, що знаходяться за межею бідності».

Нещодавнє висловлення міністра фінансів Австралії Джо Хокі: “The age of entitlement is over” – суспільство сприйняло з певним обуренням, що і не дивно, оскільки на увазі маєтся скасування всіх пільг та соціальних виплат. Зазначений евфемізм не має відповідника в українській мові, тому у цьому випадку застосовується описовий переклад, що є поверненням до прямої номінації: «період, коли виплачувалися пільги та соціальні виплати, закінчився».

В економічних новинах часто *good* («добрий») і *(bad)* «поганий» описуються як *appropriate* («доречний») та *inappropriate* («недоречний»); а *ghastly problem* «жахлива проблема» стає менш тривожним *challenging issue* («складним питанням»); *spending* («витрати») – це *investment* («інвестиції»); *cuts* («скорочення фінансування») перетворюється на *savings* («заощадження»). *Enron's document-management policy* («політика керування документами, запропонована компанією „Енрон“») означає звичайне *подрібнення непотрібних паперів*. Запропонований Францією *solidarity contribution* («спільний внесок») – це *податок*, яким обкладають квитки на літак. МВФ винайшло евфемізм *relational capitalism* («родинний капіталізм»), що означає «непотизм» або «корупцію».

Найбільш ймовірно негативне явище в економіці – падіння курсу валют або девальвація (*devaluation*) – економісти пом'якшують за допомогою евфемізму *exchange rate adjustment* (курсове коригування), *currency adjustment* (валютне коригування). А у випадку зі словосполученням *price adjustment* (цінове коригування), мабуть, мова йде про негативну тенденцію. Евфемістичне словосполучення *technical adjustment* (технічне коригування) вживається для вторинної номінації негативних процесів на біржі: падіння біржового котирування в цьому випадку намагаються пояснити технічною проблемою, а не як наслідок більш глибоких негативних тенденцій.

Ми проаналізували 200 евфемізмів, зазначених у словнику евфемізмів Дж. Холдера [10] у розділах “Bankruptcy and Indebted-

ness”, “Commerce, Banking and Industry”, “Employment”, а також виділених методом суцільної вибірки із публіцистичних текстів економічної тематики. Основна увага приділялась тому, наскільки можливим є еквівалентний переклад евфемістичних одиниць.

Дослідження показало, що 63 евфемістичні одиниці мають буквальный відповідник в українській мові, тобто при перекладі використовується калькування. Слово або словосполучення зазвичай вживається у лапках із поясненням цього поняття. Наприклад, *kangaroo court* – «кенгуровий суд» або суд «кенгуру» (пародія на судові засідання; незаконний розгляд справи); *boiler room* – «котельня» (кімната, де працюють дилери з цінних паперів, та сумнівні, які телефонують потенційним клієнтам і методами психологічного тиску переконують їх купити або продати акції); *golden hallo* – «золоте привітання» (значна сума грошей або бонус, що пропонується робітнику у разі його переходу до іншої компанії).

У наслідок глобалізації та більшої розвиненості (і, як результат, впливовості) економіки в англійськомовних країнах деякі з таких евфемістичних виразів запозичуються з англійської мови і вже широко використовуються у мовленні українських біржових аналітиків та фінансових експертів: *haircut* – «стрижка» (на біржовому жаргоні це означає «навар»), *belly up* – «догори черевом» (відмова у фінансовій підтримці компанії, що знаходиться на межі банкрутства).

При перекладі 20-и із проаналізованих евфемізмів спостерігається досягнення денотативної та конотативної еквівалентності, тобто зберігається як лексико-семантичне, так і експресивно-оцінне наповнення евфемізму: *budget* – «бюджетний» (дешевий), *grey market* – «чорний ринок», *free* – «безкоштовно» (включено в ціну товару), *affordable* – «доступний» (дешевий та низької якості). На відміну від буквальных відповідників такий переклад відтворює поверхневий характер покращення денотата, що дозволяє адресату зрозуміти без додаткового пояснення, про яке явище чи предмет йде мова.

Більшість евфемізмів (58%) перекладаються шляхом прямої номінації або описового перекладу: *downward adjustment* – «девальвація», *category killer* – дешева спеціалізована крамниця, *confident pricing* – «підвищення цін для постійних покупців», *carpetbagger* – «фінансовий спекулянт», *do a flit* – «не сплатити орендну платню і таємно покинути орендоване приміщення», *Dutch reckoning* – «збільшення рахунку за послуги у випадку, якщо клієнт сперечається з приводу ціни» та ін. Такий значний відсоток втрачання евфемізмів при перекладі пояснюється різною лінгвальною та культурно-історичною специфікою англійської та української мов і розбіжностями у соціальних, політичних та культурних пріоритетах країн та соціумів.

Отже, як бачимо, англійськомовні економічні тексти насичені евфемізмами, які дозволяють економістам та політикам приховувати негативні явища, що відбуваються в економіці. Появу евфемістичних субститутів спричинює реалізація ними пом'якшувально-меліоративної функції, яка є важливою для безконфліктного спілкування, ефективної комунікації. Пряма номінація предмета або явища викликає негативну емоцію (страх, сором, огиду), що нейтралізується евфемізмами. Використання евфемізму робить предмет або явище більш «приємним» і менш загрозливим в уяві адресата.

Висновки і перспективи подальших пошуків. Проблеми, що виникають при перекладі евфемізмів українською мовою, пов'язані передусім з вибором оптимального способу найбільш повного відображення смислу, закладеного у вихідній мові. Основні труднощі при перекладі викликані такими проблемами:

складністю вибору еквівалентних слів, які відповідають смисловій точності, нормі, стилю вихідної мови; наявністю різних образів в англійській та українській мовах; необхідністю збереження національно-культурних особливостей; відмінності об'єктів евфемізації у різних мовах. Отже, при перекладі спостерігається як повне відтворення евфемізму (використання відповідних евфемістичних субститутів), так і переклад за допомогою прямої номінації. Перспективою подальших досліджень може стати вивчення особливостей функціонування та відтворення евфемізмів в інших типах дискурсу, а також укладання двомовного словника евфемізмів.

Література:

1. Гальперин И.Р. Очерки по стилистике английского языка. Опыт систематизации выразительных средств / И.Р. Гальперин. – 2-е изд., испр. – М. : URSS, 2012. – 376 с.
2. Заботкина В.И. Новая лексика современного английского языка : учеб. пособие / В.И. Заботкина. – М. : Высш. шк., 1989. – 124 с.
3. Иванян Е.П. Бытовые эвфемизмы в русском, польском и английском языках (на материале эвфемизмов туалетной темы) / Е. П. Иванян, Х. Кудлинская-Стемпень, И. Н. Никитина. – М. : Флинта : Наука, 2013. – 208 с.
4. Чжан Ч. Эвфемизация в русском и китайском языках: лингвокультурологический и лингвопрагматический аспекты : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / Ч. Чжан. – Волгоград, 2013. – 23 с.
5. Серажим К. С. Евфемізація у політичному дискурсі [Електронний ресурс] / К. С. Серажим // Електронна бібліотека Інституту журналістики. – Режим доступу : <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1486>.
6. Hudson, M. The Insider's Economic Dictionary. [online] Available at: <http://michael-hudson.com/2013/07/the-insiders-economic-dictionary-part-a/>
7. Rao, M., 2011. Making murder respectable. [online] Available at: <http://www.economis.com>.
8. Orwell, G. Politics and the English Language. [online] Available at: <https://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/orwell46.htm>.
9. Панин В.В. Политическая корректность как культурно-поведенческая и языковая категория : дисс. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.20 / В.В. Панин. – Тюмень, 2004. – 217 с.
10. Holder, R.W., 2002. How not to say what you mean : a dictionary of euphemisms. NY : Oxford University Press Inc. 501 p.
11. Koller, W. and Hatim, B., Munday, J. eds., 2004. The Concept of Equivalence and the Object of Translation Studies. Translation : an advanced resource book. London: Routledge. P. 170–175.

Лут Е. А. Межъязыковая корреляция эвфемизмов в современном экономическом дискурсе

Аннотация. В статье сопоставлены и проанализированы эвфемизмы, которые функционируют в англоязычном и украиноязычном дискурсе. Выявлены способы воспроизведения эвфемизмов английского языка при переводе на украинский.

Ключевые слова: эвфемизм, прямая номинация, экономический дискурс, перевод, калькирование, описательный перевод.

Lut K. Interlingual correlation of euphemisms in modern economic discourse

Summary. This paper compares and analyses euphemisms which function in English and Ukrainian discourse. It also suggests some ways to translate euphemisms from English into Ukrainian.

Key words: euphemism, direct nomination, economic discourse, translation, word-for-word translation, descriptive translation.